OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

22.1.2019

Kieliasiainneuvos Corinna Tammenmaa

Lausunto sosiaali- terveysvaliokunnan mietintöluonnoksesta sote- ja maakuntauudistuksesta (HE 15/2017)

Teema: Kielelliset oikeudet

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa järjestämislain 6 §:ään ehdotettujen kielellisten oikeuksien muuttamisesta. Valiokunta on lisäksi pyytänyt oikeusministeriötä arvioimaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksia kokonaisuudessaan kielellisten oikeuksien näkökulmasta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnokseen sisältyvän 2. lakiehdotuksen 6 §:ssä on säännökset palvelujen kielestä. Pykälä vastaa sisällöltään hallituksen esitykseen HE 15/2017 vp sisältyvää säännösehdotusta.

Ehdotetun 6 §:n mukaan kaksikielisessä maakunnassa palvelut järjestetään suomeksi ja ruotsiksi, siten että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisessä maakunnassa palvelut järjestetään maakunnan kielellä, siten että asiakkaalla on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä. Kielilaissa (423/2003) säädetään asiakkaan oikeudesta tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä ja oikeudesta tulkkaukseen.

Oikeusministeriön saamien tietojen mukaan perustuslakivaliokunnan asiantuntijakuulemisen yhteydessä on käynyt ilmi, ettei tarkoituksena ole ollut asettaa maakunnille kielellisiin oikeuksiin liittyviä lisävelvoitteita, ja että tältä kannalta sääntelyä tulisi muuttaa niin, että:

- Yksikielisessä maakunnassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut järjestetään maakunnan kielellä ja kaksikielisessä maakunnassa molemmilla kansalliskielillä.

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

- Asiakkaan oikeudesta käyttää omaa kieltään, tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä ja oikeudesta tulkkaukseen sovelletaan, mitä kielilaissa (423/2013) säädetään lukuun ottamatta, mitä HE 14/2018 vp:ssä ehdotetaan säädettäväksi kielilain 10 §:n 3 momentissa.
- Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on sen lisäksi palveluja annettaessa mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.

Kielelliset oikeudet yksikielisessä kunnassa

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 6 §:n mukaan yksikielisen kunnan ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on järjestettävä terveydenhuollon palvelunsa kunnan tai kuntayhtymän kielellä.

Potilaslain (782/1995) 3 §:n 3 momentin mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Laki sisältää lisäksi säännöksiä esimerkiksi potilaan tiedonsaanti- ja itsemääräämisoikeudesta, jotka käytännössä tarkoittavat, että on käytettävä kieltä, jota potilas ymmärtää.

Yksittäisissä tapauksissa myös yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) voi tulla sovellettavaksi.

StV mietintöluonnoksen 2. lakiehdotuksen (järjestämislaki) 6 §

1 momentti

Ehdotuksen mukaan yksikielisessä maakunnassa palvelut järjestetään maakunnan kielellä, siten että asiakkaalla on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä. Kielilain 18 §:n mukaan, jos jollakulla on lain mukaan oikeus käyttää omaa kieltään, mutta viranomaisen kieli tai asian käsittelykieli on toinen, viranomaisen on järjestettävä maksuton tulkkaus, jollei se itse huolehdi tulkkauksesta. Mietintöluonnoksen 26. lakiehdotuksen 20 §:n mukaan yksikielisen maakunnan viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen on pyynnöstä annettava asianosaiselle maksuton virallinen käännös toimituskirjasta asiassa, joka tulee vireille viranomaisen aloitteesta ja joka välittömästi kohdistuu asianosaisen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai joka koskee viranomaisen hänelle asettamaa velvollisuutta.

Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jos potilas haluaa käyttää muuta kuin maakunnan kieltä, hänelle voidaan tilata tulkki, jos henkilökunnan kielitaito ei riitä. Tältä osin sääntely vastaisi jokaisen oikeutta käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia, yksikielisessä valtion viranomaisessa.

Viitaten kohtaan kielellisistä oikeuksista yksikielisessä kunnassa (yllä), esitetty muutos selkeyttäisi oikeustilaa koska potilaalla olisi oikeus tulkkaukseen suoraan lain perusteella.

Oikeusministeriön arvioin mukaan kielelliset vaikutukset eivät olisi merkittäviä. Täsmällistä tietoa tulkkien käytöstä yksikielisissä kunnissa ja yksikielisissä valtion viranomaisissa ei ole selvitetty tätä lausuntoa varten. Asia ei kuitenkaan ole noussut esiin oikeusministeriön selvityksissä ja yhteydenotoissa, mikä johtunee siitä, ettei asiassa ole ilmennyt ongelmia. Suurin ruotsinkielinen väestö suomenkielisessä maakunnassa olisi Pirkanmaalla (n. 2000 henkilöä). Seuraavaksi suurin olisi Satakunnassa (n. 800 henkilöä). Pienin olisi Kainuussa (73 henkilöä).

HE 14/2018 21. lakiehdotus kielilain 10 §:n muuttamisesta

Hallituksen esityksessä maakuntauudistuksen täytäntöönpanoa sekä valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien uudelleenorganisointia koskevaksi lainsäädännöksi ehdotetaan lisättäväksi kielilain (432/2003) 10 §:ään uusi 3 momentti. Ehdotuksen mukaan jokaisella olisi oikeus maakunnan viranomaisessa käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia, omassa asiassaan. Maakunnan viranomaisen olisi lisäksi järjestettävä asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi.

Muutos on edellytys sille, että kielelliset oikeudet eivät merkittävästi heikkene, kun valtiolle säädettyjä tehtäviä siirretään maakuntien toimivaltaan kuuluviksi.

Kielilaki on yleislaki. Muuna muassa lainkirjoittajan oppaan mukaan keskeiset oikeudenalat on säännelty perustuslakiin nojautuvin, perustuslain mukaisin yleislaein. Lähtökohtana lainvalmistelussa onkin, että sen lisäksi, että lakiehdotukset laaditaan perustuslain mukaisiksi, ne laaditaan myös yleislakien mukaisiksi. Lähtökohtaisesti yleislaista ei siis poiketa. Lainsäädäntö on pyrittävä säilyttämään selkeänä, ja sen hajautuminen on estettävä.

Johtopäätökset PeV:n pyytämästä arviosta koskien järjestämislain 6 §:n muutosta

Puhtaasti nykytilasta katsoen muutos ei olisi ongelmallinen. Yksikielisten maakuntien velvollisuudet vastaisivat yksikielisten kuntien velvollisuuksia. Oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että muutos selkeyttäisi oikeustilaa ja että oikeus käyttää toista kansalliskieltä yksikielisessä valtion viranomaisessa ei ole aiheuttanut haasteita.

Ottaen huomioon hallituksen esityksessä 14/2018 ehdotetun muutoksen kielilain 10 §:ään, järjestämislain 6 §:n muutos olisi ongelmallinen. Muutos aiheuttaisi epäjohdonmukaisuuden yleislainsäädännön ja erityislainsäädännön välillä.